

ΔΙΗΓΗΣΗ-ΑΠΟΔΕΙΞΗ 4-19

«Αναγκαῖον γὰρ τό τε πρᾶγμα εἰπεῖν περὶ οὗ, καὶ τοῦτ' ἀποδείξαι»

Αριστοτέλης, Ρητορική III 13, 1414α.37

Μείμενο

Απρίλιος του 405

- 4 Ἡμᾶς γὰρ ὁ πατὴρ πρὸ τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφορᾶς *Αναίρεση της κατη-
γории*
ὡς Σάτυρον τὸν ἐν τῷ Πόντῳ διαιτησομένους ἐξέπεμψε,
καὶ οὔτε τῶν τειχῶν καθαιρουμένων <ἐπεδημοῦμεν> οὔτε
μεθισταμένης τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἤλθομεν πρὶν τοὺς ἀπὸ *Μάιος 403*
Φυλῆς εἰς τὸν Πειραιᾶ κατελθεῖν πρότερον πένθ' ἡμέραις.
- 5 καίτοι οὔτε ἡμᾶς εἰκὸς ἦν εἰς τοιοῦτον καιρὸν ἀφιγμένους
ἐπιθυμεῖν μετέχειν τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων, οὔτ' ἐκεῖνοι
φαίνονται τοιαύτην γνώμην ἔχοντες ὥστε καὶ τοῖς ἀποδη-
μοῦσι καὶ τοῖς μηδὲν ἐξαμαρτάνουσι μεταδιδόναι τῆς πο-
λιτείας, ἀλλὰ μᾶλλον ἡτίμαζον καὶ τοὺς συγκαταλύσαντας *ενθύμημα - βραχυλογικός συλλογισμός*
- 6 τὸν δῆμον. ἔπειτα δὲ ἐκ μὲν τοῦ σανιδίου τοὺς ἰππεύσαντας
σκοπεῖν εὐθὲς ἐστίν· ἐν τούτῳ γὰρ πολλοὶ μὲν τῶν ὁμολο-
γούντων ἰππεύειν οὐκ ἔνεισιν, ἔνιοι δὲ τῶν ἀποδημούντων
ἐγγεγραμμένοι εἰσίν. ἐκεῖνος δ' ἐστὶν ἔλεγχος μέγιστος·
ἐπειδὴ γὰρ κατήλθετε, ἐφηφίσασθε τοὺς φυλάρχους ἀπενε-
γκεῖν τοὺς ἰππεύσαντας, ἵνα τὰς καταστάσεις ἀναπράξῃτε
- 7 παρ' αὐτῶν. ἐμὲ τοίνυν οὐδεὶς ἂν ἀποδείξειεν οὔτ' ἀπε-
νεχθέντα ὑπὸ τῶν φυλάρχων οὔτε παραδοθέντα τοῖς συν-
δίκοις οὔτε κατὰστασιν καταβαλόντα. καίτοι πᾶσι ῥάδιον
τοῦτο γνῶναι, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν τοῖς φυλάρχοις, εἰ μὴ ἀπο-
δείξειαν τοὺς ἔχοντας τὰς καταστάσεις, αὐτοῖς ζημιοῦσθαι.
ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον ἐκεῖνοις τοῖς γράμμασιν ἢ τού-
τοις πιστεύοιτε· ἐκ μὲν γὰρ τούτων ῥάδιον ἦν ἐξαλειφθῆναι
τῷ βουλομένῳ, ἐν ἐκεῖνοις δὲ τοὺς ἰππεύσαντας ἀναγκαῖον
ἦν ὑπὸ τῶν φυλάρχων ἀπενεχθῆναι. ἔτι δέ, ὦ βουλή, εἴ-
περ ἰππευσα, οὐκ ἂν ἦ ἔξαρκος ὡς δεινόν τι πεπονηκώς,
ἀλλ' ἤξιον, ἀποδείξας ὡς οὐδεὶς ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν
κακῶς πέπονθε, δοκιμάζεσθαι. ὁρῶ δὲ καὶ ὑμᾶς ταύτῃ τῇ
γνώμῃ χρωμένους, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν τότε ἰππευσάντων
βουλεύοντας, πολλοὺς δ' αὐτῶν στρατηγούς καὶ ἰππάρχους
κεχειροτονημένους. ὥστε μηδὲν δι' ἄλλο με ἡγείσθε ταύτην

ποιεῖσθαι τὴν ἀπολογίαν, ἣ ὅτι περιφανῶς ἐτόλμησάν μου καταφεύσασθαι. Ἀνάβηθι δέ μοι καὶ μαρτύρησον.

Γλωσσικά σχόλια

4	γάρ	(επεξηγηματικός) δηλαδή
	δαιτιάομαι, -ῶμαι	(παθητ.) ζω, ζω με ορισμένο τρόπο
	μεθίσταμαι	α) (επί πραγ.) μεταβάλλομαι, αλλάζω, αλ- λοιώνομαι. β) αλλάζω θέση, μετακινούμαι, αποσύρομαι, αποχωρώ
	κατέρχομαι	επανέρχομαι, έρχομαι πίσω, επιστρέφω από την εξορία
	ὡς Σάτυρον	η καταχρηστική πρόθεση ὡς + αιτιατική προσώπου δηλώνει κατεύθυνση
	δαιτησομένων	τελική μτχ.
	καθαιρουμένων, μεθισταμένης	μετοχές απόλυτες χρονικές
	πένθ' ἡμέραις	δοτ. του μέτρου στο πρότερον
5	καίτοι	και πράγματι, και επιπλέον, και όμως, αν και
	ἀποδημέω, -ῶ	αποδημῶ, είμαι μακριά από την πατρίδα, ζω στα ξένα, φεύγω για τα ξένα
	ἐξαμαρτάνω	σφάλλω, αποτυγχάνω εντελώς, διαπράττω αδίχημα
	μεταδίδωμί τινί τινος	δίνω σε κάποιον μέρος από κάτι
	μεταδίδωμί τινι τῆς πολιτείας	παρέχω σε κάποιον αξιώματα στη διοίκηση τῆς πολιτείας
	ἀτιμάζω τινά	στερώ από κάποιον τα πολιτικά του δικαι- ώματα
	ἀφιγμένους	αιτιολογική μτχ.
	μηδέν	σύστοιχο αντικείμενο της μετοχής
6	ὁ, ἡ εὐθήθης, τὸ εὖθης (εὖ + ἥθος)	α) θηικός, αγαθός, άδολος, απλός, β) ανόη- τος, βλάκας, απλοϊκός
	τὸ σανίδιον	πινακίδα, μικρός πίνακας
	ἱππεύω	είμαι ιππέας, υπηρετώ στο ιππικό

	ψηφίζομαι	αποφασίζω, ψηφίζω
	ἀποφέρω τοὺς ἰππεύσαντας	παραδίδω κατάλογο των ιππέων
	ἀναπράττω τὰς καταστάσεις	εισπράττω πίσω το επίδομα
	τοὺς ἰππεύσαντας	επιθετική μτχ. αντικείμενο του απρμφ. σκοπεῖν
	ἰππεύειν	ειδικό απρμφ. αντικείμενο της επιθετικής μτχ. ὁμολογούντων
	ἐπειδή	χρονικός σύνδεσμος
	τοὺς φυλάρχους	υποκείμενο του τελικού απρμφ. ἀπενε- γκεῖν
7	ἀπενεχθέντα	μτχ. παθ. αορ. του ἀποφέρομαι αναφέρο- μαι, αναγράφομαι
	ὁ σύνδικος	ο συνήγορος του δημοσίου
	ζημιόομαι, -οὔμαι	τιμωρούμαι
	τὰ γράμματα	οι κατάλογοι (των φυλάρχων)
	ἀπενεχθέντα, παραδοθέντα, καταβαλόν- τα	κατηγορηματικές μτχ. από το ρ. ἂν ἀπο- δείξειαν
	αὐτοῖς	δοτ. προσωπική αντιχαριστική
	ἐκ τούτων	εμπρόθ. προσδ. τόπου
	τῷ βουλομένῳ	επιθετική μτχ. ως δοτ. χαριστική
8	ὁ, ἡ ἑξάρνος, τὸ ἑξάρνον	ο επίμονα αρνούμενος
	ἑξάρνός εἰμι	αρνούμαι
	κακῶς πάσχω	κακοποιούμαι. Το αντίθετο εὖ πάσχω ευ- τυχῶ, ευεργετούμαι
	περιφανῶς	ολοφάνερα, πρόδηλα, επίσημα
	καταφεύδομαί τινος	λέω ψέμματα εναντίον κάποιου
	ὡς πεποιηκώς	αιτιολογική μτχ. υποκειμενικής αιτίας
	ἀποδείξας	υποθετική μτχ.
	τῶν πολιτῶν	γεν. διαιρετική
	ὕπ' ἐμοῦ	εμπρόθ. προσδ. ποιητικού αιτίου
	χρωμένους, βουλεύοντας, χειροτονη- μένους	κατηγορηματικές μτχ. από το ὄρῳ
	ὥστε... τὴν ἀπολογίαν	ο σύνδεσμος ὥστε στην αρχή περιόδου ἡ ἡμιπερίοδου χρησιμοποιεῖται και ως παρα- τακτικός και τότε εισάγει κύρια πρόταση.
	ἐπεὶ ὥς αναφορικές αντωνυμίες	

μοι δοτ. προσωπική χαριστική (ή ηθική)

(Εκδ. Αθην. Γ₁)

Ερμηνευτικά σχόλια

4	τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφορᾷ	η καταστροφή των Αθηναίων κατά τη ναυμαχία στους Αιγός ποταμούς τον Απρίλιο του 405 π.Χ.
	ὡς Σάτυρον τὸν ἐν τῷ Πόντῳ	ο Σάτυρος ήταν βασιλιάς του Πόντου ή Κιμμερίου Βοσπόρου (Κριμαία) με πρωτεύουσα το Παντικάπαιο, αποικία των Μιλησίων.
	διαιτησομένους	ο πατέρας του Μαντιθέου ήταν φίλος του φιλέλληνα Σατύρου και του έστειλε τους δύο γιους του, οι οποίοι παρέμειναν εκεί αρκετό χρόνο ασχολούμενοι με το εμπόριο σίτου.
	τῶν τειχῶν καθαιρουμένων	η καθαίρεση των μακρῶν τειχῶν που συνέδεαν την Αθήνα με τον Πειραιά έγινε με διαταγή του Λυσάνδρου το 404 π.Χ.
	μεθισταμένης τῆς πολιτείας	η μεταβολή του δημοκρατικού πολιτεύματος σε ολιγαρχικό με την εγκαθίδρυση των Τριάκοντα έγινε τον Αύγουστο ή Σεπτέμβριο του 404 π.Χ.
	ἤλθομεν πρὶν... πένθ' ἡμέραις	χιλίοι δημοκρατικοί με ηγέτη τον Θρασύβουλο εξόρμησαν από τη Φυλή, οχυρό φρούριο ΝΔ. της Πάρνηθας, ίσως τον Μάιο του 403 π.Χ. και εγκαταστάθηκαν στη Μουνιχία, οχυρό του Πειραιά, όπου αντιμετώπισαν με επιτυχία τις επιθέσεις των Τριάκοντα και τον Σπαρτιατικό αποκλεισμό. Η κατάλυση του τυραννικού καθεστώτος στην Αθήνα έγινε τον Σεπτέμβριο του 403 π.Χ.
5	εἰς τοιοῦτον καιρόν	εξαιρετικά δύσκολη περίοδος για τους Τριάκοντα λόγω της λαϊκής οργής για τα εγκλήματά τους, των εσωτερικών τους διενέξεων και της αντίδρασης των εκ Πειραιώς, δηλ. των δημοκρατικών υπό τον Θρασύβουλο.
	οὔτε ἡμᾶς εἰκὸς ἦν ἐπιθυμεῖν μετέχειν τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων	ο Μαντίθεος και ο αδελφός του δεν είχαν καμία σχέση με το τυραννικό καθεστώς, διότι έφυγαν για τον Πόντο πριν από την εγκαθίδρυσή του. Γι' αυτό η συμμετοχή τους στους κινδύνους που δικαιολογημένα οι Τριάκοντα διέτρεχαν θα ήταν πράξη αφύσικη και ανόητη.
	οὐτ' ἐκεῖνοι φαίνονται τοιαύτην γνώμην ἔχοντες, ὥστε... τῆς πολιτείας	ένας ακόμη ισχυρός λόγος για τη μη ανάμειξη του Μαντιθέου στη διακυβέρνηση των Τριάκοντα. Όσοι είχαν αποδημήσει και δε μετείχαν σε αντιδημοκρατικές ενέργειες αποκλείονταν από τα αξιώματα.
	ἀλλὰ μᾶλλον ἡτίμαζον	ο Κριτίας, ένας απο τους σκληρότερους τυράννους, δε δίστασε,

- καὶ τοὺς συγκαταλύ-
σαντας τὸν δῆμον καταγγέλλοντας τον μετριοπαθὴ τύραννο και φίλο του Θηρα-
μένη ως προδότη του καθεστώτος, να τον οδηγήσει στον θάνα-
το και να καταδιώξει τους οπαδούς του, επειδή ο Θηραμένης
επέκρινε την πολιτική τρομοκρατίας που εφάρμοζε.
- 6 ἐκ τοῦ σανιδίου μικρὴ σανίδα που λεγόταν και λεύκωμα, γιατί ήταν αλειμ-
μένη με γύψο. Πάνω σ' αυτήν έγραφαν τα ονόματα των ιπ-
πέων και την εξέθεταν σε κοινή θέα (βλέπε και Λυσία, Περί
της Ευάνδρου δοκιμασίας 10). Η αναγραφή του ονόματος του
Μαντιθέου στο σανίδιο αποτελούσε για τους κατηγορούς του
τη μοναδική απόδειξη ότι υπηρέτησε ως ιππέας επί των Τρι-
άκοντα και ότι ως ολιγαρχικός ήταν εχθρός του δημοκρατικού
πολιτεύματος.
- ἐν τούτῳ γὰρ πολλοὶ με το ισχυρό αυτό επιχείρημα ο ρήτορας θέτει υπό αμφισβή-
μέν... οὐκ ἔνεισιν, τηση τον ισχυρισμό των αντιπάλων του αιτιολογώντας συγχρό-
ἔνιοι δέ... ἔγγεγραμ- νως το εὐθές ἔστιν της προηγούμενης ημιπεριόδου.
μένοι εἰσὶν
- τοὺς φυλάρχους στην Αθήνα εκλέγονταν δέκα φύλαρχοι, ο καθένας των οποίων
είχε την αρχηγία του ιππικού της φυλής του. Αρχηγοὶ ὅλου του
ιππικού ἦσαν δύο ἱππάρχοι.
- ἀπενεγκεῖν τοὺς ἱπ- ἔργο των φυλάρχων ήταν να παραδίδουν στη Βουλή κατάλογο
πεύσαντας ὅσων ἦσαν ὑπὸ χρεοὶ και ἱκανοὶ να ἱππεύουν. Τον κατάλογο
αυτό την εποχή του Αριστοτέλη παρέδιδαν στους ἱππάρχους
και φυλάρχους οι καταλογεῖς.
- ἵνα τὰς καταστάσεις κατὰστασις ήταν το χρηματικό ποσό που ἔπαιρναν ἀπὸ το δημό-
ἀναπράξετε παρ' σιο οι δοκιμαζόμενοι ἀπὸ τη Βουλή ἱππεῖς και το οποίο ἐπέστρε-
αὐτῶν φαν μέσω των φυλάρχων, αν στη θέση τους εκλέγονταν ἄλλοι. Με
την αποκατάστασις της δημοκρατίας, το σώμα των ἱππέων που
υπηρέτησε ὑπὸ τους Τριάκοντα διαλύθηκε, ὁπότε οι ἱππεῖς ἐκεῖ-
νοι ἔπρεπε να ἐπιστρέψουν το ἐπίδομα που είχαν πάρει.
- 7 τοῖς συνδίκοις στην Αθήνα οι σύνδικοι ἦσαν συνήγοροι του δημοσίου διοριζό-
μενοι για να αντιπροσωπεύουν την πόλη και συνηγοροῦν για
τα συμφέροντά της.
- ἐμὲ τοίνυν οὐδεὶς ἡ βεβαιότητα του Μαντιθέου ότι κανεὶς δεν μπορεί να
ἂν ἀποδείξειεν οὐτ' αποδείξει τρία βασικά ενοχοποιητικὰ στοιχεῖα που εκ-
ἀπενεχθέντα... οὐτε φράζονται με τις κατηγορηματικές μετοχές, αποτελεί
παραδοθέντα... οὐτε γι' αυτόν τη μεγαλύτερη ἀπόδειξη της αθωότητάς του.
παραλαβόντα
- ὥστε πολὺ ἂν δικαι- λογικό συμπέρασμα ενός πειστικού συλλογισμού. Τα γράμ-
ότερον ἐκείνοις τοῖς ματα δηλ. οι κατάλογοι στους οποίους αναγράφονταν τα ονό-

ματα των ιππέων από τους οποίους εισπράχθηκαν τα δοθέντα επιδόματα, ήταν πιο αξιόπιστα από τα εκτεθειμένα σανίδια διότι ήταν εγκυρότερα. Ο κίνδυνος να παραλειφθούν από τους καταλόγους κάποια ονόματα ιππέων και να πληρώσουν οι φύλαρχοι τα οφειλόμενα από εκείνους χρήματα έκανε προσεκτική και υπεύθυνη τη σύνταξή τους. Η παράδοση των καταλόγων αυτών ως επισήμων εγγράφων στη Βουλή απέκλειε οποιαδήποτε αλλοίωσή τους.

η υποθετική αυτή άποψη του Μαντιθέου είναι πολύ εύστοχη και στηρίζεται στην εκλογή πολλών από τους παρόντες βουλευτές όχι μόνο στο αξίωμα αυτό αλλά και στο αξίωμα του στρατηγού και ιππάρχου, παρόλο που υπηρέτησαν στο ιππικό επί των Τριάκοντα. Επιδιοκίμαζοντας την εκλογή τους επιδιώκει να κερδίσει τη συμπάθειά τους και μια ανάλογη ευνοϊκή και δίκαιη γι' αυτόν απόφαση.

στην Αθήνα η εκλογή των στρατηγών δε γινόταν με κλήρωση αλλά με χειροτονία, διότι το αξίωμα αυτό απαιτούσε γνώσεις και εμπειρία. Εκλέγονταν κάθε χρόνο δέκα, ένας από κάθε φυλή. Προτιμιόταν ο παντρεμένος, αυτός που είχε νόμιμα τέκνα και γαιοκτησία (Δείναρχος κατά Δημοσθένους 71). Φρόντιζαν για τη στρατολογία, επέβλεπαν τις στρατιωτικές λειτουργίες και εισφορές και επαγρυπνούσαν για την ασφάλεια της χώρας. Είχαν το δικαίωμα να συγκαλούν τη Βουλή, όταν το έκριναν αναγκαίο. Στις ναυτικές εκστρατείες οι στρατηγοί ήσαν συγχρόνως και ναύαρχοι. Το αξίωμα του στρατηγού ήταν τιμητικότερο και αποτελούσε καύχημα για τα παιδιά να κατάγονται από πατέρα που είχε διατελέσει στρατηγός.

ο μοναδικός λόγος της απολογίας δεν είναι η ίδια η κατηγορία αλλά ο έλεγχος της ψευδολογίας των κατηγορών.

οι μάρτυρες ανεβαιναν σε ένα μικρό βάθρο, το πόδιον, για να φαίνονται και ακούονται καλύτερα από τους βουλευτές. Εδώ ο μάρτυς θα βεβαιώσει τον χρόνο επιστροφής του Μαντιθέου στην Αθήνα.

Ασκήσεις

- 1) Ποιο είναι το βαρύτερο αίτιο της κατηγορίας κατά του Μαντιθέου;
- 2) Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο Μαντίθεος να αναιρέσει την κατηγορία; Ποιο κατά τη γνώμη σας έχει τη μεγαλύτερη αποδεικτική ισχύ; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
- 3) μεθισταμένης τῆς πολιτείας: Πότε άλλοτε την εποχή εκείνη κατελύθη το δημοκρατικό πολίτευμα των Αθηναίων και πότε στην πρόσφατη ιστορία μας;
- 4) διαιτησομένους, καθαιρουμένων, χρωμένους: Να αναλυθούν οι μετοχές.
- 5) ὥς οὐδεις ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακῶς πέπονθε: α) να αντικατασταθεί η ειδική πρόταση από ισοδύναμη συντακτικά έκφραση και β) να τραπεί η σύνταξη σε ενεργητική.
- 6) Να μεταφέρετε στην α.ε την ακόλουθη έκφραση:
Είναι φυσικό να μετέχουμε στους κινδύνους της πόλεως, αλλά είναι ανόητο να συμμάσχοιμε με τους εχθρούς της.
- 7) Να γραφούν στη ν.ε. λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με τις ακόλουθες λέξεις: ἐξέπεμψε, καθαιρουμένων, ἐπεδημοῦμεν, μεθισταμένης, ἀφιγμένους, μετέχειν, ἡτίμαζον, χρωμένους.
- 8) μεθισταμένης, μεταδιδόναι: α) να γίνει χρονική αντικατάσταση και β) να γραφεί το β' ενικό πρόσωπο του ενεστώτα και αορίστου β' σε όλες τις εγκλίσεις.